

2. Коломієць Л.В. Концептуально-методологічні засади сучасного українського поетичного перекладу. – К.: ВПЦ Київськ. ун-ту, 2004. – 592 с.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Г.У. Лонгфелло. Пісня про Гайавату (пер. К.Шмиговського). – К.: Держ.вид-во худ.літератури, 1957. – 216 с.
2. Г.У. Лонгфелло. Пісня про Гайавату (пер. О.Олеся). – К.: Веселка, 1999. – 224 с.
3. Г.У. Лонгфелло. Пісня про Гайавату (пер. О.Соловей). – Сейнт-Пол, Міннесота, 1960. – 140 с.

ЗІСТАВНИЙ АСПЕКТ У МІЖМОВНИХ СТУДІЯХ І АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ ПЕРЕКЛАДУ

О.Ф. Мочар

У статті розглядаються особливості вираження універсального і національного у мовній картині світу на основі дослідження фразеологічних виразів з лексемою “dog” / “пес”, “собака” в англійській та українській мовах. Маючи спільне денотативне значення, конотативне й індивідуально-оцінювальне значення виразів, що вивчаються, може відрізнятися від людини до людини, від суспільства до суспільства, від здебільшого негативного забарвлення в українській мові, з одного боку, до цілком стриманого чи, навіть, ніжно-емоційного ставлення в англійській мові.

Навчання перекладу означає розвиток перекладацької компетенції і виконує загальнолінгвістичні і загальноосвітні функції. У процесі перекладу здійснюється не тільки діалог мов, але й культур, які визначають специфіку організації мислення різних мовних колективів. З огляду на це, вивчення суто національного та універсального в мовах і культурах заслуговує на особливо пильну увагу як необхідна передумова ефективної міжкультурної комунікації й оптимізації процесу перекладу.

Саме тому зіставний аспект у дослідженні передачі конкретних концептів, а відтак і кореляції відповідних лексем у різних мовах є, безумовно, важливим у теоретичному і практичному планах, зокрема при вивченні лінгвокраїнознавства й навчанні перекладу, позаяк особливості мислення, пізнання й освоєння людиною світу й самої себе, усвідомлення свого місця в ньому і характерних рис власної поведінки відображається певним чином у лексичному складі кожної мови [1;2].

У дослідженні виходимо з того, що конкретна національна мовна картина світу закодувала у понятті й лексемі, пов'язаній з ним, не тільки денотативний компонент, але й конотативний, стилістично-прагматичний компонент, що до певної міри віддзеркалює ставлення народу, певних груп й конкретної особи до цього, стереотип національної й індивідуальної поведінки [3;4;5;6].

Зважаючи на те, що конотації слів відбивають найяскравіші національно-мовні особливості лексики, цей аспект має розглядатись як самостійний параметр міжмовного семантичного зіставлення. У багатьох працях з контрастивістики конотативний аспект мовних одиниць так чи інакше висвітлюється; але тут лишається ще чимало питань, пов'язаних як з визначенням природи цього явища, так і з методикою його зіставного аналізу [7, 34] і розробкою рекомендацій для перекладачів [8, 559].

Метою дослідження є виявлення міжмовної тотожності і певних відмінностей за допомогою зіставно-контрастивного методу на базі лексеми “dog” / “пес”, “собака”, її похідних, фразеологічних висловів та ідіом з нею і вивчення можливостей їх передачі при перекладі з англійської мови на українську. “У них живе і дихає, сумує і радіє жива душа народу, органічно поєднується його історія і сучасність” [9, 14].

Вибір об'єкту дослідження зумовлений тим, що лексична конотація як параметр міжмовного зіставлення є недостатньо вивченою, а серед різноманіття

відшліфованих взірців афористичного мислення найдавнішими за походженням вважаються прислів'я про природу, її явища, рослинний і тваринний світ. У них часто згадуються птахи й звірі, їхні характерні риси пов'язуються з рисами людей та їх поведінки. Отже, зоонім "dog" / "нес", "собака" заслуговує детальнішого аналізу.

У представленні цього іменника спостерігається певна асиметрія у сучасних двомовних словниках. Так, див. 9 значень "dog" в англо-українському словнику [10, 313] і, відповідно, по одному значенню "нес" і "собака" в українсько-англійському словнику [11, 533].

Зуважимо, що в англійській мові лексема, наприклад, "dog" вживається в дуже багатьох різногалузевих термінах-номінативах. Наприклад: *dog-ape, dog-bee, dog-fish, dog-fox, dog-louse, dog-salmon, dog-wolf, dog-tapeworm (zool.); dogbane, dogberry, dogberry-tree, dog bramble, dog cabbage, dogdaisy, dogfennel, doggrass, doglichen, dog parsley, dog rose, dog tree, dog violet, dog wheat, dog-wood (biol.); dog-belt, dog-bolt, dog-hole, dog-hook, dog-nail, dog-shores, dog-tooth (techn.); dogface, dogfight, dogvane, dog watch (milit.); dog star (astr.).*

Разом з тим у словниках знаходимо багато похідних, що вживаються у повсякденному мовленні. Наприклад: *dog-biscuit, dog-box, dog-cart, dog-collar, dog-grate, dog-house, dog-Latin, dog-lead, dog-leg, dog-licence, dog-nap, dog-sleep, dog-skin, dog-tag, dog-fancier, dog-man, dog-tent, dog-trick, dog-trot, dog-tooth, dog warden, dogsbody, dog-end, dog paddle, dog-sled.*

У лексикографічних джерелах також фіксується чимало ад'єктивних і адвербіальних похідних. Наприклад: *dogged (work, resolution); doggedly, doggy (paddle, bag), doggish, doggone, doglike, dog-cheap, dog-eared (book), dogpoor, dog-sick, dog-tired, dog-weary.*

Тепер перейдемо до зіставлення фразеологічних висловів з досліджуваною лексемою у двох аналізованих мовах. Побутуючи з незапам'ятних часів, фразеологічні вислови, прислів'я та приказки є неоціненною невичерпною скарбницею народної мудрості, адже кожне покоління додає до неї нові "коштовні перлини" (І.Франко), що плідно збагачують культуру народу. Постійно відбираючи і осмислюючи найтипівіші явища природи й людського буття, народ свої спостереження закріплював у афоризмах... поступово вони ставали кодексами неписаних законів моралі і поведінки [14, 5].

Проведений нами корелятивний аналіз фразеологічних висловів із спільним опорним лексичним компонентом "dog/dogs" / "собака/нес" дозволив виявити: 1) тотожність; 2) еквівалентність; 3) відсутність еквівалентів [Див. 10;11;12;13;14;15;16;17;18;19;20]

Наведено приклади тотожності у міжмовній фразеології.

- *A dog in the manger – собака на сні (вираз із байки Езопа); ні собі ні людям; сам не гам, і другому не дам; сидить як собака на сні і сам не з'їсть, і другому не дасть.*
- *To go to the dogs (coll.) – сходити на пси, занепадати, сходити нанівець.*
- *A living dog is better than a dead lion (вираз з Еклезіаста 9:4 – Melior est canis vivus leone mortium) – Краще живий пес, ніж мертвий лев. ~ Краще синиця в руках, ніж журавель в небі.*
- *The dogs bark, but the caravan goes on – Пси брешуть, а караван іде своїм шляхом; Собаки гавкають, а місяць світить.*
- *A dog with a bone knows no friends – У собаки з кісткою друзів немає.*
- *to die a dog's death – Собаці собача смерть.*
- *to die like a dog – здохнути як собака.*
- *Great barkers are no biters – Найбільші гавкачі – то найменші кусачі*
- *The saddest dog sometimes wags its tails – Навіть найсумніший пес іноді махає хвостом*
- *A snappish dog usually has torn ears – У злого собаки зазвичай обірвані вуха.*
- Тепер перейдемо до ілюстрації випадків еквівалентності:

- *a dog's life* – собаче життя, ганебне життя
- *dog's luck* – собаці собача честь.
- *Dog eat dog* – Людина людині вовк; Собака собаку знає; Око за око. Пес і собака – віра однака. (*a case of dog eat dog or a dog-eat-dog principle law* – закон жорсткої конкуренції);
- *Dog doesn't eat dog* ~ Пес псу брат. Собака собаці хвіст не відкусить.
- *to work like a dog* – працювати як віл.
- *A dog returns to his vomit* – (етим. бібл.) Собака нюхом чує, де стерво лежить. ~ Злочинця тягне на місце злочину.
- *A barking dog seldom bites* ~ Бійся не того пса, що гавкає; Котра собака багато бреше, мало кусає.
- *The dog that trots about finds a bone* ~ Вовка ноги годують.
- *A dog will not cry if you beat him with bone* ~ Не страши kota салом
- *You can't teach an old dog new tricks* ~ На старість пізно вчитися
- *Every dog is valiant at its own door* (варіант: *Every dog is valiant on his dunghill* походить від фр. ~ Всякий півень на своєму смітті гордий; У своїй хаті кожен пан.
- *Every dog is a lion at home* (походить від італ.) – Кожен пес перед своїм порогом сміливий
- *To fight like cat and dog* ~ Жити як кіт із собакою
- *Beware of a silent dog and silent water* ~ Бійся не того собаки, що голосно гавкає, а того, що спідтишка хапає.
- *You can't teach an old dog new tricks or: An old dog will learn no new tricks* ~ Старого собаку важко до ланцюга привчити. На старість пізно вчитися.
- *Dogs that put up many hares kill none* ~ За двома зайцями поженеися, жодного не втімаєш.

Проілюструємо численні випадки відсутності тотожності чи еквівалентності.

- *dogs of war* ~ (W.Shakespeare) страхіття війни
- *dog's age* ~ довгий вік; *dog's letter* – стара назва літери R
- *A dog smells his own first* ~ Подивись спочатку на себе
- *To be top dog* ~ Сильніша сторона (порівн. *to be (the) under dog*)
- *Every dog has its his day* ~ І в наше віконце засяє сонце
- *Know the breed, know the dog* ~ Від поганого коріння не жди доброго насіння
- *Let sleeping dogs lie* ~ Сиди тихо, поки лихо спить. Не чіпай лихо, поки воно спить.
- *A good dog deserves a good bone* ~ Великому кораблю велике плавання
- *At open doors dogs go in* ~ Небалість призводить до біди
- *Love me, love my dog* ~ Любиш мене, люби й мого собаку. Любиш кататись, люби
- *Don't bite the hand that feeds you* ~ Не кусай того, хто тебе годує.
- *Scornful dogs will eat dirty puddings* ~ Гордість до добра не доведе; прийде коза до воза; Хто перебирає, той з голоду вмирає.
- *Give a dog a bad name and hang it* ~ Хто хоче пса вдарити, камінь/кий знайде. Огуда гірше за смерть.
- *At open doors dogs go in* ~ Небалість призводить до біди.

Осібнo виділяється група компаративних висловів в англійській мові з досліджуваною лексемою: *to be as sick as a dog*; *to be like (pleased as) a dog with two tails* = *too proud*; *to be as greedy as a dog*; *to fight like cat and dog*; *to be as crooked as a dog's hind leg*; *to treat smb like a dog*; *to work like a dog*; *to be dressed /done up /got up like a dog's breakfast /dinner* (образл.) ~ непристойно виряджений /а.

За нашими спостереженнями в українській мові надзвичайно багато компаративних фразеологічних соковитих висловів, прислів'їв та приказок, що стосуються людської вдачі взагалі, специфіки характеру і поведінки, навіть зовнішності людини, що не мають аналогічного відповідника в англійській мові. Це

певним чином що, можливо, буде створювати труднощі у процесі пошуку варіантів при перекладі. Наприклад:

<i>Убогому життя, як собаці на перелазі.</i>	<i>Він, як різницький собака: тут ударять, то до другого побіжитьь.</i>
<i>Слуга на від слугі, як собака на мотузі.</i>	<i>Така честь, як собаці в ярмарок: або всюди ганяють, або хазяїн до воза прив'яже.</i>
<i>Багач, як собака: на своєму лежить, а хвіст перекинув на чуже.</i>	<i>Який пес на утрени, такий і на службі.</i>
<i>Не любить правди, як пес мила.</i>	<i>Як Рябка годують, так Рябко і бреше.</i>
<i>Така то правда, як пси траву їдять.</i>	<i>Ховається від роботи. як собака од мух.</i>
<i>Доля – не собака, палицею не відіб'єси.</i>	<i>Як той пес: день біжить, а тиждень лежить.</i>
<i>Холодно, хоч собака ганяй.</i>	<i>Як пес робить, так пес у чоботях ходить.</i>
<i>Обмок, як вовк, обкис, як лис, обмерз, як пес, а все задурно.</i>	<i>Смачне, хоч на собак вилий.</i>
<i>Господар з тебе, як з собачого хвоста сито.</i>	<i>Вітають, як дорогого, а женуть з хати як пса.</i>
<i>Нагадував, як пес, за плугом ходячи.</i>	<i>Рудий, як собака.</i>
<i>Тобі так хочеться робити, як старому псові в завірюху брехати.</i>	<i>Без жінки – що без кішки, а без мужа – що без собаки.</i>
<i>Свекруха любить невістку, як собаки діда.</i>	<i>Свекруха на печі, що собака на ланцюгу.</i>
<i>Як виглянула у вікно, то три дня собаки брехали.</i>	<i>Нема з пса солонини, а з зятя дитини.</i>
<i>Бережись підлесливого, як потайного собаки.</i>	<i>Трудно вирвати, як псові із зубів.</i>
<i>Добрый пес краще, як злий чоловік.</i>	<i>Все один чорт, що собака, що хорт.</i>
<i>Коли б сім собак, то б од усіх сімох од'їлась.</i>	<i>Дивився, як собака на висівки.</i>
<i>Дивився, як собака на висівки.</i>	<i>Жив, як пан, а здох. як пес.</i>
<i>Така йому честь, як собаці на смітнику.</i>	<i>Ой, чумаче, чумаче, життя твоє собаче.</i>

Як видно із наведених українських висловів, загальна конотація, пов'язана з аналізованою лексемою, дає негативну оцінку.

Разом з тим, цікаво зазначити, що як в англійській мові, так і в українській, існує багато виразів, що аналогічно описують поведінку чотириногих друзів й анімістичної поведінки людини, які можуть вживатись у прямому і переносному значеннях. Найвність певної спільності таких дієслівних і номінативних висловів свідчать про певну генетичну близькість історичних та культурних традицій. На нашу думку, загалом вони не повинні викликати труднощі при перекладі:

to have a bone to pick with – зводити рахунки з кимсь (проте: a bone of contention ~ яблуко незгоди)

to follow /tread /walk in one's steps – іти в ногу

to dog one's steps – ходити за кимсь слідом (переслідувати когось)

to lead astray – збити з пантелику

to be a prey to – бути жертвою
to be at smb's beck and call – бути цілком у чьомусь розпорядженні
to be in the doghouse – бути у собачій будці, тобто піддаватись зневазі
to be on the prowl – крадькома щось робити
to get back / fall on one's feet – повернутися (повернути втрачену річ) / вдало
 вийти із скрутного становища
to smell a rat – відчувати недобре, підозрівати обман
to turn tail – піджати хвіст, утекти
to rub someone the wrong way – гладити проти шерсті, роздратовувати
to eat / feed out of smb's hand – повністю підкорятися комусь / їсти з долони
to prick up one's ears – насторожитися
to show one's teeth – показувати пазурі

Сюди ж можна віднести і такі вислови:

to take a hair of the dog that bit you; to bark up the wrong tree; to make one's hair stand on end; to get one's teeth in smth; to make one's mouth water; to keep a light rein on; to toss a bone to.

Проілюструємо сказане за допомогою тексту повідомлення з рубрики “Newsmakers”

Toss Him a Bone

His father's a dog, his mother's a bitch, but little J.R. is *baying at the moon*. The *tiny bichon fries* – officially named Special Times Just Right – became the first of his *breed* to take best in show at the prestigious *Westminster / Kennel Club Dog Show* in New York's Madison Square Garden. After vanquishing six finalists, the 3-year-old fluffball *barked* and *waved* to the *paparazzi* like a seasoned pro. “He's as close to perfection as you can ever get,” gushed Dorothy Macdonald, who judged the *canine competition*. The *top dog*, who's been known to nosh on hundred dollar bills, will now become a *lap pup* of luxury. “Around the house, we do what J.R. wants to do,” says his *handler*, Scott Sammer. “We *cater to him*.” Begging the question: who's “*handling*” whom? [“Newsweek”, February 26, 2001: p.57].

Проведене дослідження далеко не вичерпує всіх питань, проте дозволяє зробити висновок, що зооніми в різних мовах мають розвинену систему прямих і метафоричних значень. З одного боку, можна виокремити спільні позитивно-оцінні конотації, а з іншого – протилежні або просто відмінні для різних мов оцінні ознаки щодо представників тваринного світу на рівні переносних значень. Конотації можуть бути мовними (тобто, відносно постійними і зрозумілими для мовців) і мовленнєвими (тобто, відносно індивідуальними в межах певних текстів). Цей аспект, що передає національний колорит, специфічне світобачення й менталітет, є особливо цікавим у міжкультурній комунікації та перекладацькій практиці. Він сприяє вивченню мов у зв'язку з культурним простором, проявом Людини у Мові, за Е.Бенвеністом, і допомагає будувати містки порозуміння між культурами і народами.

SUMMARY

The article deals with the study of the universal and the specific national in a language picture of the world on the basis of the investigation of phraseological units in English and Ukrainian containing the lexeme “dog” / “nec”, “собака”. Sharing the common denotative meaning the connotational, subjective and affective meaning of the items studied may vary from person to person, from society to society, from a very likely negative colouring with Ukrainian speakers, on the one hand, to a rather reserved or even affectionate attitude for speakers of English.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Bell R.T. Translation and Translating: Theory and Practice. – Longman, London and New York, 1991.
2. Baker M. In Other Words. – Routledge, London and New York, 1992.
3. Верба Л.Г. Порівняльна лексикологія англійської та української мов. – Вінниця: Нова книга, 2003. – 160 с.

4. Єфімов Л.П., Ясінська О.А. Стилїстика англїйської мови і дискурсивний аналіз. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 240 с.
5. Newmark P. A Textbook of Translation. – New York, London: Prentice Hall, 1988.
6. Newmark P. Approches to Translation. – Ldn.: Pergamon Press, 2000.
7. Манакін В.М. Лексична конотація як параметр міжмовного зіставлення // Проблеми зіставної семантики. – К.: 2003. – Вип. 6. – С. 34-38.
8. Гальперин И.Р. Гносеологический аспект двуязычных словарей и проблемы контрастивной лексикографии // Изв. АН СССР. Серия лит. и языка. – 1982. – Т. 41.
9. М.Пазяк. Передмова //Українські прислів'я та приказки. / Упоряд. С. Мишанича та М.Пазяка; – К.: Дніпро, 1983. – 390с.
10. Англо-український словник: У 2 т. /Укл. Балла М.І. – К.: Освіта, 1996. – Т.1. – 752с.
11. Великий українсько-англїйський словник / Укл. Попов Є.Ф., Балла М.І. – К.: Чумацький шлях, 2003. – 636 с.
12. Баранцев К.Т. Англо-український фразеологічний словник. – К.: Радянська школа, 1969. – 1052 с.
13. Дубенко О.Ю. Англо-американські прислів'я та приказки. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 416с.
14. Українські прислів'я та приказки / Упоряд. С. Мишанича та М.Пазяка; Передм. М.Пазяка. – К.: Дніпро, 1983. – 390с.
15. Chamber's Dictionary of Idioms. English – Ukrainian Semibilingual. – К.: Всесвіт, 2002. - P.114-116.
16. Longman Dictionary of English Idioms. – Longman Group UK Limited, Harlow and London, 1987. – P. 84-85.
17. Mc Carthy, M., O'Dell F. English Idioms in Use. – Cambridge University Press, 2005. – P.82-83.
18. Oxford Collocations Dictionary for Students of English. – Oxford University Press, 2004. – P.235.
19. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. / A.S. Hornby with A.P. Cowie. – Oxford University Press, 1980. – Vol.1. – P.256-257.
20. Seidl J., McMordie W. English Idioms and How to Use Them. – М.:Высшая школа, 1983. – 266с.
21. Newsweek. - February 26, 2001. - p.57

ОБЩИЕ ЗАКОНОМЕРНОСТИ ПЕРЕВОДА ДЕЛОВОГО АНГЛИЙСКОГО

Е. В. Овсянникова

Стаття полемізує з Чужакиним відносно його формули стильових рис ділової англїйської мови, вважаючи одночасно доцільність її використання в дидактичному контексті університетського перекладознавства.

«Суть делового стиля – это термины + прецизионная информация + клише. Владение всеми тремя компонентами—основа и гарантия успеха» [1, 21].

Формула А. П. Чужакина пользуется заслуженной популярностью в силу своей афористичности. Но к ней надо относиться, как и к другим научным обобщениям: с учётом того, что действительное положение вещей упрощается.

Во-первых, следует иметь в виду явление проницаемости стилей. «Чистых» стилей в природе не бывает – это плод дедукции. Понятие стиля художественной литературы, например, оспаривается многими учёными на том основании, что в этом стиле обнаруживаются элементы самых разных стилей (т. е. это – гибридное образование). Это справедливо и по отношению к другим стилям, в том числе имеющим множество языковых ограничений в отдельных регистрах.

Во-вторых, в ходе создания языковых моделей функциональных стилей чаще всего ориентируются на тексты, наиболее ясно воплощающие «абсолютно-специфичные» признаки того или иного стиля. Так, в газетном стиле приоритетное место занимают способы организации информации в виде новости, в художественном стиле ищут индивидуальное новаторство, в деловом языке – стереотип, благодаря которому соответствующие тексты проще всего поддаются машинной и компьютерной обработке [2].

В-третьих, дедуктивная формула устраняет тот ареал относительно-специфичных признаков, который определяет идиоматику и языковую картину мира соответствующего стиля. Лоренс Венути обобщает эти факторы понятием разнородность (heterogeneity), на воссоздание которого в принимающей культуре